

Alkotói ösztöndíj beszámoló, 2012-2013

Zeneművészet, zenetudomány

A Communitas Alapítvány által 2012-ben meghírdetett Alkotói ösztöndíjra **a „Sepsiszentgyörgyi kottás kézirat” (1757) anyagának tanulmányozása** címmel nyújtottam be alkotói elképzelést, kutatási tervet.

A kézirat létezéséről már a kolozsvári zeneakadémiai tanulmányaim alatt értesültem, az akkoriban alakult régizene együttesemmel, az azóta is sikerrel működő Flauto Dolce Együttessel elsősorban a kézirat Domokos Pál Péter által *a sepsiszentgyörgyi kottás kézirat öt magyar tánca* c. tanulmányában (Domokos Pál Péter: Hangszeres magyar tánczene a XVIII. században, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978, 16-24. oldalak) megjelentetett magyar vonatkozású zenei anyagát dolgoztuk fel és adtuk elő. Később azonban néhai dr. László Ferenc kolozsvári zenetudóssal folytatott magánbeszélgetéseink alatt merült fel újból a kézirat kutatásának gondolata, ugyanis ő hívta fel a figyelmemet arra, hogy a kéziratban jelentős számú nyugat-európai eredetű zenei anyag is található, legalábbis a fent említett tanulmányban közzétett adatok alapján. László Ferenc sajnálattal vette akkor tudomásul, hogy a kézirat, miután elkerült Erdélyből, a felfedező családjának magántulajdonában van Budapesten, nyilvánosan nem tanulmányozható.

Bennem a kutatás gondolata megmaradt, és örvendetes módon több évre a fentebb említett események után tudomásomra jutott, hogy a kéziratot a budapesti Országos Széchenyi Könyvtárban őrzik, a nyilvánosság számára is megtekinthető, most már tanulmányozható. Ugyanakkor tudnunk kell, hogy a kézirat anyagát azóta sem kutatták behatóan, nem jelent meg tanulmány ebben a témában. Az addigi kutatás a fentebb említett öt magyar vonatkozású táncra, illetve a kéziratban található 20 polonéz darabra terjedt ki, elvértve egy-két más zenei darab került nyilvánosan bemutatásra koncertek keretén belül.

Ami a kutatást illeti, egyelőre engem elsősorban a már említett (kevésbé beazonosított) nyugat-európai zenei anyag érdekelt, hiszen ebből sok mindenre tudunk következtetni, ami a 18. századi erdélyi zenei életet illeti. Kutatásaim ez idáig erre az anyagra szorítkoztak, és szerencsésnek bizonyultak, ugyanis a zenei anyag meglehetősen nagy százalékát sikerült beazonosítanom. A kutatást több részletben és módon végeztem: megpróbáltam rendszerezni, csoportosítani a kéziratban található

zenei részleteket, esetleg bizonyos hasonlóság, rokonság alapján, elsődleges következtetéseket levonni arra vonatkozóan, hogy milyen jellegű anyagról lehet szó (mint sokszor kiderült, hangszeres, főleg zenekari/kamarazenei anyagról van szó), ezek után pedig következhetett a keresés. Szerencsémre aktív zenei munkásságom is sokban segített, az ún. „zenész ösztön” sokszor bevált. A keresés egy része internet révén történt, korunkban ugyanis már meglehetősen sok korabeli zenei anyag megtalálható bizonyos szakavatott, korabeli kéziratokkal foglalkozó oldalon. Ez a fajtakeresés rengeteg időt vesz igénybe, hiszen meglehetősen sok zenei anyagot kellett átnézni, ugyanakkor mégis sikerrel jártam, mert több anyagot sikerült beazonosítanom.

A kutatás másik oldala nyugat európai zenetudományi centrumokkal, zenetudósokkal való kapcsolatfelvétel révén valósult meg. Ily módon több – főleg németországi – zenetudóssal léptem kapcsolatba, akik általában egy-egy bizonyos – a kéziratban említett – zeneszerző életművével foglalkoznak, és akik nagy segítségemre voltak olyan művek/darabok beazonosításában, melyekkel addig nem jártam sikerrel. Ők megerősítettek feltevéseimben, gondolatmeneteimben, és hasznos ötleteikkel támogatták a további kutatást.

Mindezek mellett segítséget jelentett számomra két régi zenész – a kolozsvári Majó Zoltán és a bázeli Bartha Mátyás – önzetlen segítsége, akik ugyancsak többször besegítettek a kutatásba, illetve személyes beszélgetések révén támogatták azt.

Külön élményt jelentett a budapesti Széchenyi Könyvtárban tett látogatásom és a kézirat személyes megtekintése, vizsgálata is. A kéziratról időközben (anyagi illeték értékében) digitális másolatot készítettek a számomra, amelynek sokkal jobb a minősége, mint az addigi másolaté, amellyel rendelkeztem, jobban olvasható és könnyebben vizsgálható.

Az alábbiakban néhány gondolatot vázoltam fel a kutatások eredményeiről összeállított szakmai értekezés anyagából ismertetésképpen.

A kézirat anyagát három - eddig még ismeretlen – kottamásoló jegyezte le, ebből az első másolótól származik a kézirat kb. 90 %-az, és tőle származik teljes egészében a nyugat európai anyag. Ez az anyag többé-kevésbé megnevezett, javarészt német és olasz zeneszerzőktől (G. Ph. Telemann, J. A. Hasse, K. H. Graun, M. F. Veracini, P. Locatelli, P. Castrucci, G. Visconti, stb.) származik. A zeneszerzők megnevezése egy-egy tétel elején jelenik meg „del Sign. ....” felirattal, mégis a bejegyzett tételek után következő tételek hangnemi, zenei anyagbeli rokonsága arra enged következtetni, hogy ezek a bejegyzetlen tételek is az illető zeneszerzőtől származ(hat)nak. Erre kutatásaim alatt többször is találtam bizonyítékot. Több darabról kiderült, hogy valóban ugyanazon zeneszerzőtől származik, sőt

legtöbbször ugyanazon zenemű különböző tételeiről van szó. Kutatásaim során a fentebb említett zeneszerzők különböző műveiből sikerült beazonosítanom tételeket. A kéziratban egyetlen teljes sorozat szerepel (Telemann egy 6 szonatinából álló sorozata), a többi esetben nagyobb hangvételű művek tételeiről van szó.

A vizsgált zenei anyagból ítélve megállapítható, hogy az első számú (tehát legfontosabb) másoló német származású ún. félig-meddig amatőr zenész lehetett. Mivel az egyelőre beazonosított darabok nagy része Németország egy bizonyos területére összpontosul (sok darab születése, zenei gyakorlata Drezda városához köthető), eléggé bizonyos, hogy a másoló az erdélyi szászok lakta városok valamelyikében élt, munkálkodott, egy ottani főúr, gazdagabb polgár zenésze lehetett. A kéziratot gyűjteményt vagy munkaadója megbízásából, vagy saját érdeklődéséből kifolyólag állította össze, gyakorlati célból. A művek többsége nagyobb ihletésű művek (pl. operák, zenekari nyitányok, stb.) technikailag könnyebben előadható tételeinek meglehetősen „lecsupaszított” változata, amelyből általában csak az eredeti partitúra első két hegedűszólama és/vagy basszus szólama került papírra. Más művek ugyancsak technikailag könnyebbek bizonyuló szonatinák, szonáták tételei. Ebből arra is következtethetünk, hogy aki lejegyezte, vagy maga is félig-meddig amatőr zenész volt, vagy azok, akik számára lejegyezte a műveket, amatőrök voltak, akiknek megerőltetést jelentett volna egy-egy nehezebb darab lejátszása.

Ugyanakkor, mivel nagyon gyakran táncdarabokról van szó (menüettek, gavotte-ok, stb.), elgondolható, hogy az illető zenészek repertoárjában, ill. a szóban forgó zenei életben, a mindennapos használatban elsősorban könnyedebb hangvételű, barokk táncművek voltak a közkedveltek, ezeket minden bizonnyal házi zenélések keretén belül (mely a szászok lakta területeken a már ebben a korban kifejlődő polgárság által is bevett szokás volt) napi rendszerességgel játszották. Mivel ezen művek eléggé közeli stílári rokonságot mutatnak a kéziratban fellelhető számos, már említett polonézzal és még beazonosításra váró egész sorozat menüett-trió tételekkel, ugyancsak azt bizonyítja, hogy a 18. század Erdélyének szászok lakta területein (és valószínűleg a magyar főúri ill. polgári lakosság körében is) elsősorban azok a könnyedebb hangvételű műfajok voltak népszerűek, melyek megfeleltek a Nyugat-Európában is ebben az időszakban elterjedő „für Kenner und Liebhaber” (*értőknek és műkedvelőknek*) zenei gyakorlatának, egyszóval neves zeneszerzők műveit (vagy legalábbis műveiknek könnyebb tételeit) mindenki játszotta.

Mivel több esetben olyan művekről van szó, melyeknek keletkezési ideje (1730-as és 1740-es évek) a kézirat keletkezésének idejéhez viszonylag közel esik, azt is elmondhatjuk, hogy a korabeli

utazási és szállítási viszonyokhoz képest igencsak gyorsan kerültek Erdélybe ezek a művek, és ez valószínűleg ugyancsak a szász kéz általi lejegyzettséget támasztja alá, hiszen tudomásunk van arról, hogy a szászok lakta területek szoros kapcsolatban álltak németországi városokkal, zenei központokkal.

A kutatás eredményeit ismertető első nyilvános előadásra a Kolozsváron harmadszorra megrendezendő *La Stravaganza* barokk fesztivál 2013 május 27-i zenetudományi ülésén, a második nyilvános előadásra pedig a 2013 júliusában megrendezendő *Csíkszeredai Régizene Fesztivál* tudományos ülészakán kerül majd sor. Az összeállított szakmai értekezés Erdélyben a *Művelődés* hasábjain, a Babes-Bolyai Tudományegyetem *Studia Musica* c. angol nyelvű szakmai folyóiratában, illetve – ha lehetséges - a magyarországi *Magyar Zene* c. szakmai folyóiratban fog megjelenni. A beazonosított zenei anyag egy részéből hangfelvétel is készül, a kolozsvári Transylvania Barokk Együttes illetve Flauto Dolce együttes előadásában. Nem elhanyagolható, hogy mindkét kolozsvári együttes bemutat részleteket az említett kéziratból a 2013-as csíkszeredai Régizene Fesztiválon.

A Communitas Alapítvány által nyújtott ösztöndíj nagy segítséget jelentett számomra a kutatásaim során: lehetővé tette, hogy a kézirat anyagát sokkal jobb minőségű digitális formában beszerezhessem, ennek eléggé magas költségeit álljam, több beazonosított zenei anyagot beszerezsek nyugat európai kiadóktól, fedezzem kutatással kapcsolatos utazásaim költségeit, postai költségeket, fedezzem a zenei anyag hangfelvételével járó költségeket, és nem utolsósorban nagy segítséget nyújtott egy biztosabb, anyagi szempontból is nyugodtabb alkotói, kutatói légkör megteremtéséhez, melyre egy ilyen aprólékos, kis (de egyre csak előre jutó) lépésekben folyó munka végzéséhez nagy szükség van. Ezért hálás köszönetemet szeretném kifejezni a Communitas Alapítvány vezetőségének!